

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
DEANA SPIELMANNA
przedstawiona w dniu 6 marca 2025 r.¹

Sprawa C-582/23 [Wiszkier]ⁱ

R.S.
przy udziale:
C. S.A.,
P.C., syndyka masy upadłości R.S. i M.S.,
M.K., syndyka masy upadłości G.S.A. w upadłości,
J.J.,
M.G.

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Polska)]

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 6 ust. 1 – Artykuł 7 ust. 1 – Uprawnienia i obowiązki sądu krajowego – Umowa kredytu hipotecznego indeksowanego do waluty obcej mogąca zawierać nieuczciwe warunki – Postępowanie upadłościowe – Badanie przez sąd upadłościowy z urzędu istnienia nieuczciwych warunków umownych i możliwość zarządzenia środków tymczasowych

1. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w niniejszej sprawie dotyczy wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG².
2. Wniosek ten został złożony w ramach sporu wynikłego w postępowaniu upadłościowym między R.S. w upadłości konsumenckiej a jego wierzycielami, w tym bankiem G. spółka akcyjna z siedzibą w W. (zwanym dalej „bankiem G.”), który to spór dotyczy ustalenia planu spłaty wierzycieli.
3. Pytanie skierowane do Trybunału dotyczy problematyki uprawnienia sądu krajowego do badania z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umowy kredytu hipotecznego indeksowanego do waluty obcej, zawartej między upadłym a bankiem G., a także do zarządzenia w razie potrzeby środków tymczasowych w celu ochrony praw przyznanych konsumentowi przez dyrektywę 93/13.

¹ Język oryginału: francuski.

ⁱ Niniejszej sprawie została nadana fikcyjna nazwa. Nie odpowiada ona rzeczywistej nazwie ani rzeczywistemu nazwisku żadnej ze stron postępowania.

² Dyrektywa Rady z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).

4. Wprawdzie problematyka ta jest znana Trybunałowi, lecz w niniejszej sprawie występują pewne odrębności. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym został złożony w ramach postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej przez sąd (sąd upadłościowy), którego zadaniem jest ustalenie planu spłaty wierzycieli na podstawie listy wierzytelności zatwierdzonej przez inny organ sądowy (sędziego-komisarza) albo stwierdzenie, że już zgromadzone fundusze masy upadłości wystarczają na zaspokojenie wszystkich zobowiązań.

Ramy prawne

Prawo Unii

5. Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 ma następujące brzmienie:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

6. Artykuł 7 ust. 1 tej dyrektywy stanowi:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami”.

Prawo polskie

Prawo upadłościowe

7. Postępowanie upadłościowe jest uregulowane ustawą z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2019 r., poz. 498, ze zmianami, zwaną dalej „prawem upadłościowym”).

8. Zgodnie z art. 2 ust. 2 prawa upadłościowego postępowanie uregulowane tą ustawą wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej należy prowadzić tak, aby umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym, a jeśli jest to możliwe – zaspokoić roszczenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu.

9. Artykuł 61 tej ustawy stanowi, że z dniem ogłoszenia upadłości majątek upadłego staje się masą upadłości, która służy zaspokojeniu wierzycieli upadłego. Ponadto zgodnie z art. 62 tej samej ustawy w skład masy upadłości wchodzi majątek należący do upadłego w dniu ogłoszenia upadłości oraz nabyty przez upadłego w toku postępowania upadłościowego, z wyjątkami określonymi w art. 63–67a prawa upadłościowego. I tak, jak wynika w szczególności z art. 63 ust. 1 pkt 2 tej ustawy, do masy upadłości nie wchodzi wynagrodzenie za pracę upadłego w części niepodlegającej zajęciu.

10. Zgodnie z art. 152 ust. 1–3 prawa upadłościowego sędzia-komisarz kieruje tokiem postępowania upadłościowego, sprawuje nadzór nad czynnościami syndyka, oznacza czynności, których wykonywanie przez syndyka jest niedopuszczalne bez jego zezwolenia lub bez zezwolenia rady wierzycieli, jak również zwraca uwagę na popełnione przez syndyka uchybienia. Sędzia-komisarz pełni ponadto inne czynności określone w tej ustawie. Sędzia-komisarz i syndyk mogą porozumiewać się w sprawach dotyczących postępowania upadłościowego bezpośrednio oraz z użyciem środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość, w szczególności przez telefon, faks lub pocztę elektroniczną.

11. Artykuł 154 tej ustawy stanowi, że sędzia-komisarz w zakresie swych czynności ma prawa i obowiązki sądu i przewodniczącego.

12. Artykuł 236 prawa upadłościowego stanowi:

- „1) Wierzyciel osobisty upadłego, który chce uczestniczyć w postępowaniu upadłościowym, jeżeli niezbędne jest ustalenie jego wierzytelności, powinien w terminie oznaczonym w postanowieniu o ogłoszeniu upadłości zgłosić sędziemu-komisarzowi swoją wierzytelność.
- 2) Uprawnienie do zgłoszenia wierzytelności przysługuje wierzycielowi ponadto, gdy jego wierzytelność była zabezpieczona hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym, hipoteką morską lub przez inny wpis w księdze wieczystej lub w rejestrze okrętowym. Jeżeli wierzyciel nie zgłosi tych wierzytelności, będą one umieszczone na liście wierzytelności z urzędu.
- 3) Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio do wierzytelności zabezpieczonych hipoteką, zastawem lub zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym, hipoteką morską na rzeczach wchodzących w skład masy upadłości, jeżeli upadły nie jest dłużnikiem osobistym, a wierzyciel chce w postępowaniu upadłościowym dochodzić swoich roszczeń z przedmiotu zabezpieczenia.
- 4) Postanowienia niniejszego artykułu dotyczące wierzytelności stosuje się do innych należności podlegających zaspokojeniu z masy upadłości”.

13. Zgodnie z art. 241 prawa upadłościowego jeżeli zgłoszenie wierzytelności odpowiada określonym wymaganiom dotyczącym formy i treści, wskazanym w innych przepisach tej ustawy, sędzia-komisarz niezwłocznie, nie później niż w terminie dwóch tygodni, przekazuje odpis zgłoszenia syndykowi.

14. Artykuł 243 rzeczonyj ustawy stanowi, że syndyk sprawdza, czy zgłoszona wierzytelność znajduje potwierdzenie w księgach rachunkowych lub innych dokumentach upadłego albo we wpisach w księdze wieczystej lub rejestrach, oraz wzywa upadłego do złożenia w określonym terminie oświadczenia, czy ten wierzytelność uznaje. Artykuł 244 tej samej ustawy stanowi, że po upływie terminu do zgłoszenia wierzytelności i sprawdzeniu zgłoszonych wierzytelności syndyk niezwłocznie sporządza listę wierzytelności, nie później niż w terminie dwóch miesięcy od upływu okresu przewidzianego do zgłaszania wierzytelności.

15. Zgodnie z art. 245 ust. 2 i 4 prawa upadłościowego jeżeli syndyk zaprzecza w całości lub części oświadczeniom wierzyciela, uzasadnia to w osobnej rubryce. Uzasadnienie to obejmuje wskazanie stanu faktycznego, z którego wynika wierzytelność, oraz dokumentów jej dotyczących. Syndyk

umieszcza na liście wierzytelności także oświadczenie upadłego i podane przez niego uzasadnienie, jeżeli upadły złożył takie oświadczenie, albo wzmiankę, że upadły oświadczenia takiego nie złożył i z jakiej przyczyny.

16. Zgodnie z art. 255 ust. 2 prawa upadłościowego o dacie złożenia listy wierzytelności obwieszcza się. Zgodnie z art. 256 tej ustawy w terminie dwóch tygodni od dnia tego obwieszczenia upadły może złożyć do sędziego-komisarza sprzeciw, o ile projekt nie jest zgodny z jego wnioskami lub oświadczeniami. Z artykułu tego wynika również, że jeżeli upadły nie składał oświadczeń, mimo iż był do tego wezwany, może zgłosić sprzeciw tylko wtedy, gdy wykaze, że nie złożył oświadczeń z przyczyn od niego niezależnych.

17. W myśl art. 260 ust. 2 tej ustawy jeżeli sprzeciwu nie wniesiono, sędzia-komisarz zatwierdza listę wierzytelności po upływie terminu do jego wniesienia.

18. Z art. 261 tej samej ustawy wynika, że sędzia-komisarz może z urzędu dokonać zmian na liście wierzytelności w razie stwierdzenia, iż na liście umieszczono wierzytelności, które w całości lub części nie istnieją, lub nie umieszczono na liście wierzytelności, które podlegają umieszczeniu na liście z urzędu; artykuł ten stanowi również, że postanowienie o zmianie na liście podlega obwieszczeniu z urzędu i przysługuje na nie zażalenie.

19. Artykuł 264 prawa upadłościowego stanowi w ust. 1–3, że po zakończeniu lub umorzeniu postępowania upadłościowego wyciąg z zatwierdzonej przez sędziego-komisarza listy wierzytelności, zawierający oznaczenie wierzytelności oraz sumy otrzymanej na jej poczet przez wierzyciela, jest tytułem egzekucyjnym przeciwko upadłemu. Upadły może żądać ustalenia, że wierzytelność objęta listą wierzytelności nie istnieje albo istnieje w mniejszym zakresie, jeżeli nie uznał wierzytelności zgłoszonej w postępowaniu upadłościowym i nie zapadło co do niej jeszcze prawomocne orzeczenie sądowe. Po nadaniu wyciągowi z listy wierzytelności klauzuli wykonalności, zarzut, że wierzytelność objęta listą wierzytelności nie istnieje albo że istnieje w mniejszym zakresie, upadły może podnieść w drodze powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności.

20. Artykuł 491¹⁴ ust. 1–3 prawa upadłościowego stanowi, że po wykonaniu ostatecznego planu podziału, a gdy z uwagi na brak majątku upadłego plan podziału nie został sporządzony – po zatwierdzeniu listy wierzytelności, i po wysłuchaniu upadłego, syndyka i wierzycieli sąd ustala plan spłaty wierzycieli. Sąd umarza zobowiązania upadłego bez ustalenia planu spłaty wierzycieli, jeśli osobista sytuacja upadłego w oczywisty sposób wskazuje, że nie byłby on zdolny do dokonania jakichkolwiek spłat w ramach planu spłaty wierzycieli. Postanowienie sądu upadłościowego o ustaleniu planu spłaty wierzycieli albo umorzeniu zobowiązań upadłego bez ustalenia planu spłaty wierzycieli doręcza się wierzycielom i przysługuje na nie zażalenie. Uprawomocnienie się tego postanowienia oznacza zakończenie postępowania.

21. Artykuł 491¹⁵ prawa upadłościowego w ust. 1 i 4 stanowi, że w postanowieniu o ustaleniu planu spłaty wierzycieli sąd określa, w jakim zakresie i w jakim czasie, nie dłuższym niż trzydzieści sześć miesięcy, upadły jest obowiązany spłacać zobowiązania uznane na liście wierzytelności niewykonane w toku postępowania na podstawie planów podziału oraz jaka część zobowiązań upadłego powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości zostanie umorzona po wykonaniu planu spłaty wierzycieli. Sąd nie jest związany stanowiskiem upadłego co do treści planu spłaty wierzycieli. Ustalając plan spłaty wierzycieli, sąd bierze pod uwagę możliwości

zarobkowe upadłego, konieczność utrzymania upadłego i osób pozostających na jego utrzymaniu, w tym ich potrzeby mieszkaniowe, wysokość niezaspokojonych wierzytelności i realność ich zaspokojenia w przyszłości.

Kodeks pracy

22. Artykuł 87 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2022 r., poz. 1510, ze zmianami) stanowi w szczególności, że w razie egzekucji innych należności lub potrącania zaliczek pieniężnych udzielonych pracownikowi przez pracodawcę, potrącenia z wynagrodzenia za pracę mogą być dokonywane do wysokości połowy wynagrodzenia.

Okoliczności faktyczne, postępowanie główne, pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

23. W dniu 30 marca 2007 r. R.S. wraz z małżonką oraz dwiema innymi osobami fizycznymi zawarli z bankiem G. umowę kredytu hipotecznego indeksowanego do franka szwajcarskiego (CHF) w kwocie 489 821,63 złotych polskich (PLN) (około 126 673 EUR) na okres 360 miesięcy. Po dokonaniu indeksacji kredytu kredytobiorcy zobowiązali się do zwrotu na rzecz banku G. kwoty 211 952,23 franków szwajcarskich (CHF) (około 130 456 EUR)³.

24. Postanowieniem z dnia 15 października 2019 r. Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Polska), Wydział XIV Gospodarczy dla spraw Upadłościowych i Restrukturyzacyjnych ogłosił upadłość R.S. jako osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej. Wyznaczony został syndyk, P.C., oraz sędzia-komisarz.

25. Następnie syndyk sporządził listę wierzytelności, która została zatwierdzona postanowieniem sędziego-komisarza z dnia 26 kwietnia 2021 r. Na liście tej znalazła się wierzytelność banku G. z tytułu wspomnianej umowy kredytu. R.S. uznał wszystkie wierzytelności i nie wniósł sprzeciwu od listy. Także sędzia-komisarz nie dokonał z urzędu żadnej zmiany na tej liście.

26. W dniu 20 lipca 2023 r. ogłoszono upadłość banku G. i postępowanie dalej było prowadzone z syndykiem masy upadłości tego banku.

27. Na obecnym etapie postępowania upadłościowego Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi, który jest sądem odsyłającym, powinien ustalić na podstawie sporządzonej listy wierzytelności plan spłaty wierzycieli R.S. stosownie do jego możliwości zarobkowych i sumy niezaspokojonych zobowiązań albo stwierdzić, że środki już zgromadzone w masie upadłości wystarczają na zaspokojenie wszystkich jego zobowiązań, w związku z czym sporządzanie planu spłaty nie jest konieczne.

28. Sąd odsyłający stoi jednakże na stanowisku, że umowa kredytu będąca źródłem wierzytelności banku G. zawiera nieuczciwe warunki umowne, które mogą powodować jej nieważność, oraz wskazuje, iż kwestia ta nie była uprzednio badana przez syndyka ani przez sędziego-komisarza. Wierzytelności tego banku byłyby w takim wypadku już wygasłe⁴.

³ Według kursu wymiany z dnia 30 marca 2007 r.

⁴ Sąd odsyłający wskazał, że w przypadku stwierdzenia nieważności rozpatrywanej umowy kredytu zobowiązanie wobec banku G. nie przekraczałoby kwoty 489 821,63 złotych polskich (PLN) (około 126 673 EUR). Sąd ten dodał, że postępowanie upadłościowe toczy się również wobec dwóch pozostałych osób, które wraz z R.S. zawarły tę umowę kredytu, oraz że bank G. uzyskał tę kwotę ze zbycia udziału w nieruchomości, której dotyczy sprawa.

29. Zdaniem sądu odsyłającego mimo że upadły uznał wszystkie wierzytelności, z akt postępowania upadłościowego nie wynika, aby był on informowany o tym, iż warunki rozpatrywanej umowy mogą być nieuczciwe, ani aby świadomie oświadczył, że nie korzysta z ochrony przysługującej mu na mocy dyrektywy 93/13. Przeciwnie, po zamknięciu rozprawy przed tym sądem pełnomocnik upadłego reprezentujący go od dnia 3 listopada 2022 r. złożył pismo, w którym wskazał, że umowa ta może być nieważna z powodu stosowania nieuczciwych warunków umownych oraz że w związku z tym kwoty podlegające spłacie mogą być niższe.

30. Sąd odsyłający wskazuje, że w postępowaniu upadłościowym trudno jest ustalić, który organ w danym przypadku odpowiada za dokonanie kontroli potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umowy stanowiącej źródło wierzytelności zgłoszonych w postępowaniu upadłościowym. Syndyk przekazuje bowiem listę wierzytelności sędziemu-komisarzowi, który co do zasady nie bada wierzytelności merytorycznie. Prawdą jest, że sędzia-komisarz ma możliwość zmiany listy wierzytelności z urzędu. Jednakże w braku sprzeciwu ze strony upadłego lub wierzycieli albo działania sędziego-komisarza z urzędu, po zatwierdzeniu tej listy jest ona wiążąca dla sądu upadłościowego.

31. Obowiązujące przepisy krajowe nie zezwalają zatem sądowi upadłościowemu przy ustalaniu planu spłaty wierzycieli na samodzielną kontrolę postanowień umownych pod kątem nieuczciwego charakteru warunków. Sąd ten mógłby jedynie odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić sprawę sędziemu-komisarzowi, który zgodnie z prawem krajowym jest uprawniony do dokonania zmiany listy wierzytelności z urzędu.

32. Tymczasem w trakcie trwania tego postępowania, do momentu uprawomocnienia się postanowienia sądu upadłościowego o ustaleniu planu spłaty wierzycieli, do masy upadłości wciąż wpływają kwoty potrącane automatycznie z wynagrodzenia za pracę upadłego. W niniejszym przypadku od momentu ogłoszenia upadłości 50 % wynagrodzenia upadłego jest automatycznie potrącane w celu przekazania do masy upadłości, w związku z czym upadłemu pozostaje po potrąceniu 3500 PLN (około 754 EUR)⁵, zaś ewentualna nadwyżka będzie mogła zostać mu wydana dopiero po zakończeniu postępowania upadłościowego.

33. Ponadto prawo krajowe nie zezwala sądowi upadłościowemu ani sędziemu-komisarzowi na jakąkolwiek ingerencję w kwoty tych potrąceń. Jedynie sąd upadłościowy, w przypadku ustalenia planu spłaty wierzycieli, mógłby uwzględnić sytuację osobistą upadłego, potrzeby finansowe jego i jego najbliższej rodziny oraz postanowić, że zatrzymywana co miesiąc kwota na spłatę zobowiązań po zakończeniu postępowania będzie stosownie do okoliczności niższa niż kwota potrącenia z wynagrodzenia upadłego.

34. Jednakże zdaniem sądu odsyłającego, po pierwsze, przekazanie sędziemu-komisarzowi kwestii nieuczciwego charakteru warunków umownych spowodowałoby zwłokę w rozpoznaniu sprawy, ponieważ sąd na rozprawie wyznaczonej w celu ustalenia planu spłaty wierzycieli zazwyczaj dysponuje już wszystkimi niezbędnymi informacjami pozwalającymi na ocenę tej kwestii. Poza tym dokonanie takiej zmiany zależałoby od uznania sędziego-komisarza, a wydane przez niego w tym względzie postanowienie podlega zaskarżeniu do sądu upadłościowego.

35. Po drugie, upadły twierdzi, że kwota wynagrodzenia, która pozostaje mu po potrąceniu, nie wystarcza na zaspokojenie potrzeb jego oraz rodziny.

⁵ Według kursu wymiany z dnia 20 września 2023 r.

36. W związku z tym sąd odsyłający jest zdania, że upadły może być zniechęcony do domagania się ochrony na podstawie dyrektywy 93/13. Gdyby się jej nie domagał, sąd upadłościowy mógłby szybciej ustalić wobec niego plan spłaty, uwzględniając potrzeby jego i jego najbliższej rodziny, co prawdopodobnie wiązałoby się z niższą spłatą niż dokonywane do tej pory potrącenia z jego wynagrodzenia. Oznaczałoby to jednak zaakceptowanie faktu, że na liście wierzytelności znajduje się cała wierzytelność wobec banku G.

37. W tych okolicznościach Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1. Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie takim przepisom krajowym, które przewidują związanie sądu upadłościowego zatwierdzoną przez sędziego-komisarza listą wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, uniemożliwiając ocenę warunków umownych pod względem ich nieuczciwości przez sąd upadłościowy wydający orzeczenie kończące postępowanie?
2. Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie takim przepisom krajowym, które nie zezwalają na zarządzenie środków tymczasowych w postępowaniu upadłościowym, przez co mogą zniechęcać konsumentów do korzystania z ochrony przyznanej im na mocy [tej] dyrektywy?”.

38. Uwagi na piśmie zostały przedłożone przez rząd polski, syndyka masy upadłości banku, syndyka masy upadłości upadłego i Komisję Europejską. Rząd polski, syndyk masy upadłości banku i Komisja przedstawili również swoje uwagi ustne na rozprawie, która odbyła się w dniu 14 listopada 2024 r.

Analiza

39. Istota zagadnienia przedstawionego przez sąd odsyłający w niniejszej sprawie polega na tym, że po pierwsze, z przebiegu postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej wynika, iż po zatwierdzeniu listy wierzytelności postanowieniem sędziego-komisarza, który sam jest organem sądowym, w toku dalszego postępowania przed sądem upadłościowym owa lista jest dla sądu wiążąca.

40. Mimo że syndyk co do zasady bada wierzytelności pod względem merytorycznym, a sędzia-komisarz jest uprawniony do ich ponownego badania i dokonania zmiany listy wierzytelności z urzędu, ten ostatni nie ma takiego obowiązku. Sąd odsyłający wskazał tu, że sędzia-komisarz zazwyczaj bada zgłoszenia wierzytelności wyłącznie pod względem formalnym⁶. W każdym razie w niniejszej sprawie jest bezsporne, że ani syndyk, ani sędzia-komisarz nie weryfikowali umowy kredytu hipotecznego zawartej między upadłym a bankiem G. pod względem ochrony przed nieuczciwymi warunkami umownymi, jaką przyznaje dyrektywa 93/13.

41. Na etapie ustalania planu spłaty wierzycieli sąd upadłościowy, który działając z urzędu lub na wniosek konsumenta powziąłby wątpliwość dotyczącą nieuczciwego charakteru postanowień umownych, która jest źródłem wierzytelności zgłoszonej w postępowaniu upadłościowym, nie może badać nieuczciwego charakteru tych postanowień umownych i nie może w konsekwencji zmienić listy wierzytelności, nawet jeśli takie badanie nie było wcześniej przeprowadzone.

⁶ Należy zauważyć, że rząd polski potwierdził podczas rozprawy, że chociaż sędzia-komisarz może zwracać się do syndyka o akta sprawy i gromadzić dowody, nie otrzymuje tych akt z urzędu i nie odbywa się to automatycznie.

42. Sąd upadłościowy może natomiast odroczyć rozpoznanie sprawy i przekazać sędziemu-komisarzowi kwestię tych postanowień umownych, z uwagi na jego uprawnienie do zmiany listy wierzytelności z urzędu. Postanowienie, które wydaje sędzia-komisarz w następstwie tego przekazania, podlega zaskarżeniu do sądu upadłościowego. Taka zmiana listy wierzytelności zależy jednakże od oceny sędziego-komisarza, który nie jest w tym zakresie związany stanowiskiem sądu upadłościowego.

43. Po drugie, w toku postępowania upadłościowego nie ma możliwości stosowania środków tymczasowych, mających na celu w danym przypadku ingerencję w kwotę wynagrodzenia upadłego podlegającą potrąceniom.

44. W tym kontekście sąd odsyłający postawił dwa pytania prejudycjalne, które rozpatrzę kolejno, przedstawiając również zarys ogólnych zasad wypracowanych w orzecznictwie Trybunału, który wielokrotnie miał sposobność analizowania kwestii badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych, a także, w mniejszym zakresie, kwestii zarządzania środkami tymczasowymi w kontekście ochrony konsumentów.

W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego, dotyczącego badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych

45. Mając na względzie przedstawione przez sąd odsyłający uzasadnienie wynikające z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, a także istotę problemu omówioną w pkt 39–42 niniejszej opinii, aby udzielić sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi, proponuję przeformułować pierwsze pytanie prejudycjalne⁷ tak, aby Trybunał ocenił, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie takim przepisom krajowym, które w postępowaniu upadłościowym przewidują, iż po zatwierdzeniu listy wierzytelności przez organ sądowy owa lista jest w dalszym toku postępowania przed sądem upadłościowym wiążąca dla tego sądu, w związku z czym nie może on oceniać nieuczciwego charakteru warunków umownych ani odpowiednio zmieniać tej listy, lecz musi w danym przypadku odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić kwestię potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych temu organowi sądowemu.

46. Na wstępie przypomnę, że system ochrony ustanowiony na mocy dyrektywy 93/13 opiera się na założeniu, iż konsument znajduje się w gorszym położeniu niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, i w związku z tym godzi on się na warunki umowy sporządzone uprzednio przez przedsiębiorcę, na których treść nie może mieć wpływu⁸.

⁷ Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. Mając to na uwadze, Trybunał powinien w razie potrzeby przeformułować przedłożone mu pytania [zob. wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578, pkt 46)].

⁸ Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 15 czerwca 2023 r., Bank M. (Skutki uznania umowy za nieważną) (C-520/21, EU:C:2023:478, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 11 kwietnia 2024 r., Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).

47. Ze względu na tę słabszą pozycję art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi, że nieuczciwe warunki nie są wiążące dla konsumenta⁹. Ponadto art. 7 ust. 1 tej dyrektywy w związku z jej motywem dwudziestym czwartym zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia stosownych i skutecznych środków mających na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych z konsumentami.

48. Ponadto Trybunał podkreślił, że nierówność występująca pomiędzy pozycją konsumenta i pozycją przedsiębiorcy może zostać zrównoważona jedynie poprzez pozytywną interwencję niezależnego od stron umowy sądu krajowego rozpoznającego sprawę¹⁰. Trybunał orzekł zatem, również w kontekście postępowania upadłościowego, że w ramach swoich zadań sąd krajowy jest zobowiązany do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne wchodzące w zakres stosowania dyrektywy 93/13 mają nieuczciwy charakter, i do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile sąd ów posiada niezbędne ku temu informacje na temat stanu prawnego i faktycznego¹¹.

49. Podobnie jak orzekł Trybunał w odniesieniu do krajowych postępowań egzekucyjnych takich jak postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką¹², krajowe postępowanie upadłościowe podlega wymogom wynikającym z orzecznictwa Trybunału, których celem jest zapewnienie skutecznej ochrony konsumentów.

50. Poza tym sąd krajowy powinien, na mocy art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, wyciągnąć wszystkie konsekwencje, jakie zgodnie z prawem krajowym wynikają ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru danego warunku, w celu zapewnienia, że dany konsument nie będzie nim związany, co wymaga wyłączenia stosowania warunku uznanego za nieuczciwy, aby nie wywoływał on skutków wobec konsumenta, który powinien znaleźć się na powrót w sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej znajdowałby się w braku tego warunku¹³.

51. Z orzecznictwa wynika również, że w braku uregulowań prawa Unii w danej dziedzinie zadaniem krajowego porządku prawnego każdego z państw członkowskich – zgodnie z zasadą ich autonomii proceduralnej – jest wyznaczenie właściwych sądów i określenie zasad postępowania mających na celu zapewnienie ochrony praw, jakie jednostki wywodzą z prawa Unii. Te zasady postępowania nie mogą być w związku z tym mniej korzystne niż zasady

⁹ Jest to przepis bezwzględnie obowiązujący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron umowy równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron. Zobacz w tym względzie w szczególności wyroki: z dnia 11 kwietnia 2024 r., *Air Europa Líneas Aéreas* (C-173/23, EU:C:2024:295, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 17 lipca 2014 r., *Sánchez Morcillo i Abril García* (C-169/14, EU:C:2014:2099, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo).

¹⁰ Zobacz wyroki: z dnia 21 kwietnia 2016 r., *Radlinger i Radlingerová* (C-377/14, EU:C:2016:283, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 14 grudnia 2023 r., *Getin Noble Bank* (Termin przedawnienia roszczeń restytucyjnych) (C-28/22, EU:C:2023:992, pkt 78 i przytoczone tam orzecznictwo).

¹¹ Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 4 czerwca 2009 r., *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350, pkt 35); z dnia 14 marca 2013 r., *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 46); z dnia 30 kwietnia 2014 r., *Barclays Bank* (C-280/13, EU:C:2014:279, pkt 34); z dnia 17 lipca 2014 r., *Sánchez Morcillo i Abril García* (C-169/14, EU:C:2014:2099, pkt 24); a także z dnia 21 kwietnia 2016 r., *Radlinger i Radlingerová* (C-377/14, EU:C:2016:283, pkt 59), w których Trybunał orzekł między innymi, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie rozpatrywanemu uregulowaniu krajowemu, które w kontekście postępowania upadłościowego nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, nawet jeśli sąd ten dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego.

¹² Zobacz wyrok z dnia 29 października 2015 r., *BBVA* (C-8/14, EU:C:2015:731, pkt 20 i przytoczone tam orzecznictwo).

¹³ Zobacz podobnie wyroki: z dnia 30 czerwca 2022 r., *Profi Credit Bulgaria* (Potrącenie z urzędu w przypadku nieuczciwego warunku umowy) (C-170/21, zwany dalej „wyrokiem *Profi Credit Bulgaria*”, EU:C:2022:518, pkt 41, 42); z dnia 15 czerwca 2023 r., *Getin Noble Bank* (Zawieszenie wykonania umowy kredytu) (C-287/22, EU:C:2023:491, pkt 39); a także z dnia 5 września 2024 r., *Novo Banco* i in. (od C-498/22 do C-500/22, EU:C:2024:686, pkt 138, 139 i przytoczone tam orzecznictwo).

dotyczące podobnych postępowań o charakterze krajowym (zasada równoważności) oraz że nie mogą uniemożliwiać w praktyce lub czynić nadmiernie utrudnionym wykonywania praw przyznanych przez prawo Unii (zasada skuteczności)¹⁴.

52. W niniejszym przypadku z informacji udzielonych przez sąd odsyłający nie wynika, aby właściwe polskie przepisy były stosowane odmiennie w zależności od tego, czy spór dotyczy uprawnień wywodzonych z prawa krajowego, czy też uprawnień wywodzonych z prawa Unii, w związku z czym poniższa analiza będzie dotyczyła wyłącznie zgodności rozpatrywanych przepisów krajowych z zasadą skuteczności.

53. Co się tyczy zasady skuteczności, z orzecznictwa Trybunału wynika, że każdy przypadek, w którym powstaje pytanie, czy krajowe przepisy proceduralne czynią niemożliwym lub zbyt utrudnionym stosowanie prawa Unii, należy rozpatrywać z uwzględnieniem miejsca danego przepisu w całości procedury, jej przebiegu i jej cech szczególnych postrzeganych jako całość, a także, gdy jest to właściwe, z uwzględnieniem zasad, które stanowią podstawę krajowego systemu sądowego, takich jak zasada ochrony prawa do obrony, zasada pewności prawa oraz zasada prawidłowego przebiegu postępowania¹⁵.

54. Przez pryzmat tych rozważań przeanalizuję najpierw zagadnienie przekazania oceny nieuczciwego charakteru warunków umownych sędziemu-komisarzowi w świetle art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13. Następnie postaram się odpowiedzieć na niektóre argumenty sformułowane zasadniczo przez syndyka banku i syndyka upadłego, zgodnie z którymi upadły miał w toku postępowania upadłościowego możliwość powołania się na nieuczciwy charakter warunków zawartych w rozpatrywanej umowie kredytu, w związku z czym należy uznać, iż pozostawał on całkowicie bierny, a nawet świadomie zrezygnował z powołania się na ochronę, jaką daje mu dyrektywa 93/13. Wreszcie zaproponuję Trybunałowi odpowiedź na pierwsze pytanie prejudycjalne, mając na względzie wszystkie przedstawione informacje oraz okoliczności sprawy w postępowaniu głównym.

W przedmiocie przekazania oceny nieuczciwego charakteru warunków umownych sędziemu-komisarzowi w świetle zasady skuteczności

55. Trybunał orzekł już, że wymóg aktywnego zachowania i zainicjowania przez konsumenta odrębnego kontradyktoryjnego postępowania¹⁶ lub okoliczność, że dane szczególnie postępowanie zawiera określone wymogi proceduralne, jakie powinien konsument spełnić w celu powoływania się na swoje prawa¹⁷, nie oznacza jednak, iż nie korzysta on ze skutecznej ochrony sądowej.

¹⁴ Zobacz podobnie wyrok z dnia 12 lutego 2015 r., Baczó i Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, pkt 41, 42 i przytoczone tam orzecznictwo).

¹⁵ Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 27 lutego 2014 r., Pohotovost (C-470/12, EU:C:2014:101, pkt 51 i przytoczone tam orzecznictwo); a także z dnia 22 kwietnia 2021 r., Profi Credit Slovakia (C-485/19, EU:C:2021:313, pkt 53).

¹⁶ Zobacz podobnie wyrok Profi Credit Bulgaria (pkt 45–49), w którym Trybunał stwierdził, że przepis krajowy, który stanowi, iż kontrola istnienia wierzytelności nie należy do właściwości sądu w ramach postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty, i w konsekwencji zobowiązuje konsumenta do wszczęcia odrębnego postępowania w celu skorzystania z prawa do pełnego zwrotu należności, nie jest sprzeczny z zasadą skuteczności.

¹⁷ Zobacz wyrok z dnia 31 maja 2018 r., Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, pkt 50, 54), w którym Trybunał stwierdził w szczególności, że skuteczność ochrony wymagana przez dyrektywę 93/13 nie sprzeciwia się istnieniu innej skutecznej drogi postępowania dostępnej dla konsumenta, która pozwala mu na dochodzenie zwrotu nienależnie zapłaconych kwot.

56. Powstaje zatem pytanie, w jakim stopniu ponowna interwencja sędziego-komisarza może zapewnić konsumentowi skuteczną ochronę sądową i spełnić wymogi sformułowane w art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13.

57. W niniejszym przypadku należy stwierdzić, że z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, iż sędzia-komisarz, któremu przedstawiono zagadnienie nieuczciwego charakteru warunków umownych celem ewentualnej zmiany listy wierzytelności, nie jest związany stanowiskiem sądu upadłościowego w przedmiocie nieuczciwego charakteru rozpatrywanych warunków i może stwierdzić brak podstaw do zmiany wspomnianej listy. Ponadto obowiązujące przepisy prawa krajowego nie stanowią, że sędzia-komisarz ma obowiązek badania nieuczciwego charakteru warunków umownych ani że może mu to nakazać sąd upadłościowy. Ocena potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych w toku ponownej interwencji sędziego-komisarza nie jest zatem pewna.

58. Z akt sprawy wynika również, że postanowienie sędziego-komisarza podlega zaskarżeniu do sądu upadłościowego, który jest wówczas uprawniony do ponownego badania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych¹⁸. W przypadku zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza sąd upadłościowy musi każdorazowo, w wyniku tego „sądowego ping-ponga”¹⁹, rozstrzygać kwestię nieuczciwego charakteru rozpatrywanych warunków umownych i zmiany listy wierzytelności.

59. Do wspomnianej uprzednio niepewności należy dodać, jak wskazuje sąd odsyłający, nieuzasadnioną zwłokę w rozpoznaniu sprawy, skoro sąd ten dysponuje już wszystkimi niezbędnymi informacjami dotyczącymi stanu faktycznego i prawnego pozwalającymi na ocenę potencjalnie nieuczciwego charakteru postanowień rozpatrywanej umowy kredytu.

60. Pragnę ponadto zauważyć, że zdaniem sądu odsyłającego konsekwencją decyzji o odroczeniu rozpoznania sprawy i przedstawieniu sędziemu-komisarzowi kwestii nieuczciwego charakteru warunków umownych byłoby to, że przez cały okres ewentualnego badania tej kwestii przez sędziego-komisarza połowa wynagrodzenia upadłego byłaby nadal przedmiotem potrąceń i zasilaby masę upadłości. W niniejszym przypadku upadły wskazał, że kwota, jaka pozostaje mu po potrąceniu, nie wystarcza na zaspokojenie potrzeb jego oraz jego rodziny. Przedstawione przez sąd odsyłający obowiązujące przepisy w postępowaniu upadłościowym nie zezwalają sądowi upadłościowemu ani sędziemu-komisarzowi na ingerowanie w kwoty potrąceń²⁰. Jak bowiem uprzednio przypominałem²¹, dopiero w chwili ustalania planu spłaty wierzycieli sąd upadłościowy może uwzględnić sytuację osobistą upadłego i orzec w kończącym postępowanie upadłościowe postanowieniu o ustaleniu planu spłaty wierzycieli, że miesięczna kwota podlegająca zwrotowi będzie niższa.

¹⁸ Opieram się na uwagach syndyka masy upadłości banku, dotyczących zażalenia, które przysługuje na postanowienie sędziego-komisarza wydane po rozpatrzeniu sprzeciwu od sporządzonej pierwotnie przez syndyka listy wierzytelności.

¹⁹ To wyrażenie zostało użyte przez rzecznika generalnego M. Bobeka w jego opinii w sprawie Torubarov (C-556/17, EU:C:2019:339, pkt 2) dla określenia niepożądanego sytuacji, w której sprawa jest wielokrotnie przerzucana między różnymi sądami w ramach struktury wymiaru sprawiedliwości lub, w kontekście postępowania sądowo-administracyjnego, między sądami a organami administracyjnymi.

²⁰ Pragnę zauważyć, że uwagi stron, jakoby było inaczej, w tym ich odpowiedzi na pytania postawione podczas rozprawy, nie umożliwiły mi ustalenia, czy, a jeśli tak, to na jakich zasadach, rozpatrywane przepisy krajowe pozwalają upadłemu wnioskować o wyłączenie części jego mienia z masy upadłości oraz w jakim zakresie mogłoby to dotyczyć mienia, jakim jest jego wynagrodzenie objęte potrąceniami. Ponieważ ocena stanu faktycznego sprawy oraz wykładnia i zastosowanie prawa krajowego należą wyłącznie do sądu krajowego (wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale, C-698/18 i C-699/18, zwany dalej „wyrokiem Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale”, EU:C:2020:537, pkt 46), na potrzeby niniejszej analizy wychodzę z założenia zgodnego z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, że prawo krajowe mające zastosowanie do rozpatrywanego postępowania upadłościowego nie zezwalało sądowi upadłościowemu, ani sędziemu-komisarzowi na ingerencję w potrącenia z wynagrodzenia upadłego.

²¹ Zobacz pkt 33 niniejszej opinii.

61. Z orzecznictwa Trybunału wynika w tym względzie, że ochrona przyznana konsumentom w dyrektywie 93/13 rozciąga się na sytuacje, gdy konsument, który zawarł z przedsiębiorcą umowę zawierającą nieuczciwe postanowienie, nie podnosi zarzutu nieuczciwego charakteru tego postanowienia między innymi ze względu na wysokie koszty postępowania przed sądem²², lub sytuacje, gdy istnieje znaczne ryzyko, że konsument nie wniesie koniecznego sprzeciwu z uwagi na wynikające z tego koszty i ich relację do kwoty kwestionowanego długu, które to koszty mogą zniechęcać konsumenta do wniesienia sprawy do sądu w celu zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych²³.

62. Moim zdaniem w postępowaniu upadłościowym takim jak to w niniejszej sprawie istnieje znaczne ryzyko, że upadły, który już znajduje się w trudnej sytuacji finansowej, zostanie zniechęcony do dochodzenia praw przysługujących mu na podstawie dyrektywy 93/13. Jest tak bowiem w przypadku, gdy sąd upadłościowy, który nabrał wątpliwości co do nieuczciwego charakteru niektórych postanowień umownych, może jedynie odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić zagadnienie sędziemu-komisarzowi, co wydłuża postępowanie i pozostawia upadłego przez dodatkowy okres w sytuacji, w której z jego wynagrodzenia nadal dokonywane są automatyczne potrącenia bez możliwości ingerencji w ich wysokość, zwłaszcza gdy nie ma gwarancji, że sędzia-komisarz przeprowadzi badanie nieuczciwego charakteru rozpatrywanych warunków umownych.

63. W przypadku gdy sąd upadłościowy przedstawi już zagadnienie nieuczciwego charakteru niektórych warunków umownych sędziemu-komisarzowi, z urzędu lub na wniosek upadłego, upadły może być również zniechęcony do wniesienia zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza, nie chcąc jeszcze bardziej odwlekać momentu, w którym sąd upadłościowy będzie miał możliwość uwzględnienia jego trudności finansowych przy ustalaniu planu spłaty wierzycieli, nawet gdyby to zaniechanie skutkowało utrzymaniem rozpatrywanej wierzytelności na liście w całości.

64. W tych okolicznościach uważam, że postępowanie upadłościowe rozpatrywane w postępowaniu głównym zagraża realizacji celu wyznaczonego przez dyrektywę 93/13 oraz jawi się jako sprzeczne z orzecznictwem Trybunału, według którego szczególne cechy postępowania sądowego toczącego się w ramach prawa krajowego pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem nie mogą stanowić elementu mogącego wpływać na ochronę prawną, z której powinien korzystać konsument na podstawie przepisów dyrektywy 93/13²⁴.

65. Hipotetyczny charakter badania nieuczciwego charakteru postanowień umownych przez organ sądowy należy uznać za niewystarczający dla zapewnienia pełnej skuteczności ochrony konsumentów zamierzonej przez dyrektywę 93/13. Konieczne jest dokonywanie takiej kontroli, w razie potrzeby z urzędu, przez sąd, który prowadzi postępowanie jako pierwszy, lub przez

²² Zobacz podobnie, przykładowo, postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r., Pohotovost' (C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 43, 44); wyroki: z dnia 21 listopada 2002 r., Cofidis (C-473/00, EU:C:2002:705, pkt 34); z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 54); a także z dnia 4 czerwca 2020 r., Kancelaria Medius (C-495/19, EU:C:2020:431, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).

²³ Zobacz wyrok z dnia 17 maja 2022 r., Impuls Leasing România (C-725/19, zwany dalej „wyrokiem Impuls Leasing România”, EU:C:2022:396, pkt 50, 58, 59 i przytoczone tam orzecznictwo), w którym Trybunał wskazał, że jest prawdopodobne, iż dłużnik zalegający z zapłatą nie dysponuje środkami finansowymi niezbędnymi do ustanowienia zabezpieczenia wymaganego do wniesienia sprzeciwu, zwłaszcza w przypadku, gdy wartość wniesionych roszczeń znacznie przekracza całkowitą wartość umowy. Zobacz w tym względzie również wyroki: z dnia 13 września 2018 r., Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, pkt 67, 68); z dnia 26 czerwca 2019 r., Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, pkt 60); a także z dnia 4 maja 2023 r., BRD Groupe Societé Générale i Next Capital Solutions (C-200/21, EU:C:2023:380, pkt 38, 39).

²⁴ Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 55); z dnia 14 marca 2013 r., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 62); z dnia 17 lipca 2014 r., Sánchez Morcillo i Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, pkt 46); a także Impuls Leasing România (pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo).

kolejny sąd, tak aby nie powstało znaczne ryzyko, że konsument zrezygnuje z powoływania się na ochronę przed nieuczciwymi warunkami umownymi wynikającą z dyrektywy 93/13, ponieważ ochrona ta powinna być konkretna i skuteczna, a nie teoretyczna i pozorna.

66. Zatem w okolicznościach niniejszej sprawy oraz w świetle orzecznictwa Trybunału istnieją poważne oznaki, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie stosowaniu rozpatrywanych krajowych norm proceduralnych, ponieważ normy te według mnie nie stanowią ani stosownego, ani skutecznego środka mającego na celu zapobieżenie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków umownych, w związku z czym ochrona konsumenta jest niepełna i niewystarczająca.

67. Moim zdaniem wniosku tego nie podważa okoliczność, że – jak wskazał syndyk masy upadłości banku podczas rozprawy – w przypadku niezaskarżenia postanowienia sędziego-komisarza o pierwotnym zatwierdzeniu listy wiarygodności uzyskuje ona powagę rzeczy osądzonej.

68. Prawdą jest, że zasada powagi rzeczy osądzonej ma istotne znaczenie zarówno w porządku prawnym Unii, jak i w krajowych porządkach prawnych, oraz że Trybunał wielokrotnie orzekał, iż dla zapewnienia stabilności prawa i stosunków prawnych, jak też prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości istotne jest, aby orzeczenia sądowe, które stały się prawomocne po wyczerpaniu przysługujących środków odwoławczych lub po upływie przewidzianych dla tych środków terminów, były niepodważalne²⁵.

69. Trybunał przyznał bowiem, że ochrona konsumenta nie jest absolutna. Ściślej rzecz ujmując, stwierdził on, że prawo Unii nie nakłada na sąd krajowy obowiązku wyłączenia stosowania krajowych przepisów proceduralnych przyznających powagę rzeczy osądzonej orzeczeniu, nawet jeżeli pozwoliłoby to na usunięcie naruszenia przepisu dyrektywy 93/13, niezależnie od jego charakteru, z zastrzeżeniem jednak poszanowania zasad równoważności i skuteczności²⁶ oraz pod warunkiem, że nie istnieje znaczne ryzyko niewniesienia przez konsumenta środka odwoławczego w przepisany terminie²⁷.

70. Trybunał wskazał również, że z uwagi na charakter i wagę interesu publicznego leżącego u podstaw ochrony przyznanej konsumentom przez dyrektywę 93/13 uregulowanie krajowe, zgodnie z którym uznaje się, że badanie z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych zostało przeprowadzone i jest objęte powagą rzeczy osądzonej nawet w braku jakiegokolwiek uzasadnienia w tym względzie w orzeczeniu, może pozbawić znaczenia spoczywający na sądzie krajowym obowiązek przeprowadzenia z urzędu badania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych²⁸.

²⁵ Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 16 marca 2006 r., Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178, pkt 20 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 6 października 2009 r., Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, zwany dalej „wyrokiem Asturcom”, EU:C:2009:615, pkt 35, 36); z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 46); a także z dnia 17 maja 2022 r., SPV Project 1503 i in. (C-693/19 i C-831/19, zwany dalej wyrokiem „SPV Project 1503”, EU:C:2022:395, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo).

²⁶ Zobacz podobnie wyroki: z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo); SPV Project 1503 (pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 17 maja 2022 r., Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, pkt 41, 42 i przytoczone tam orzecznictwo); a także z dnia 18 stycznia 2024 r., Getin Noble Bank i in. (Kontrola z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych) (C-531/22, EU:C:2024:58, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo). Zobacz również: opinia rzecznika generalnego E. Tancheva w sprawach połączonych SPV Project 1503 i in. (C-693/19 i C-831/19, EU:C:2021:615, pkt 71, 72); postanowienie z dnia 28 listopada 2018 r., PKO Bank Polski (C-632/17, EU:C:2018:963, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo).

²⁷ Zobacz wyrok z dnia 18 lutego 2016 r., Finanzmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, pkt 45–55).

²⁸ Zobacz wyrok SPV Project 1503 (pkt 65).

71. Zdaniem Trybunału w przypadku braku uzasadnienia świadczącego o istnieniu kontroli nieuczciwego charakteru warunków danej umowy, konsument nie został poinformowany o istnieniu tej kontroli ani, choćby zwięźle, o powodach, na podstawie których sąd uznał, że przedmiotowe warunki nie mają nieuczciwego charakteru. Tymczasem skuteczna kontrola potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych, taka jak wymagana przez dyrektywę 93/13, nie mogłaby zostać zagwarantowana, gdyby powaga rzeczy osądzonej dotyczyła również orzeczeń sądowych nieprzewidujących takiej kontroli²⁹.

72. W takich przypadkach względy skutecznej ochrony sądowej wymagają, aby sąd w późniejszym postępowaniu mógł ocenić, również po raz pierwszy, potencjalnie nieuczciwy charakter warunków umownych, które stanowiły podstawę wydanego wcześniej na wniosek wierzyciela orzeczenia sądowego, przeciwko któremu dłużnik nie wniósł sprzeciwu³⁰.

73. W świetle tego orzecznictwa uważam, że w okolicznościach sprawy w postępowaniu głównym, wobec mającego powagę rzeczy osądzonej postanowienia sędziego-komisarza, w sytuacji gdy nie zostało przeprowadzone badanie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzi się wierzytelność dochodzona w postępowaniu upadłościowym, dyrektywa 93/13 wymaga, aby sąd upadłościowy ocenił, z urzędu lub na wniosek strony, skoro dysponuje wszystkimi niezbędnymi w tym celu informacjami, kwestię potencjalnie nieuczciwego charakteru tych warunków oraz wyciągnął z tej oceny niezbędne konsekwencje.

74. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału inaczej mogłoby być wyłącznie w przypadku, gdyby sędzia-komisarz wyraźnie wskazał, że przeprowadził badanie rozpatrywanych warunków umownych pod kątem ich nieuczciwego charakteru oraz że badanie to, uzasadnione choćby zwięźle, nie wykazało istnienia żadnego nieuczciwego warunku, a ponadto gdyby w tym przypadku ocena dokonana przez tego sędziego-komisarza po przeprowadzeniu wspomnianego badania nie mogła już być kwestionowana w związku z niewniesieniem środka odwoławczego w przewidzianym terminie. Bezsporne jest, że taka sytuacja nie zachodzi w niniejszej sprawie.

W przedmiocie bierności upadłego wobec innych możliwości powołania się na prawa wynikające z dyrektywy 93/13

75. Prawdą jest, że z orzecznictwa wynika, iż poszanowanie zasady skuteczności nie może oznaczać zupełnego zastąpienia całkowitej bierności danego konsumenta³¹. Należy w tym względzie podkreślić, że w wyroku Asturcom³² Trybunał po raz pierwszy wspominał o tym wyraźnym ograniczeniu co do działania sądu krajowego z urzędu w dziedzinie ochrony konsumentów przyznanej dyrektywą 93/13. Jest to również jedyna sprawa, w której Trybunał

²⁹ Zobacz podobnie wyrok z dnia 17 maja 2022 r., Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, pkt 49, 50); a także opinia rzecznik generalnej L. Mediny w sprawie Všeobecná úverová banka (C-598/21, EU:C:2023:22, pkt 99). Natomiast w pkt 51 przywołanego wyroku Ibercaja Banco Trybunał uznał, że ochrona ta byłaby zapewniona, gdyby sąd krajowy wyraźnie wskazał w orzeczeniu zezwalającym na egzekucję wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, że przeprowadził z urzędu badanie nieuczciwego charakteru warunków umowy, na podstawie której wszczęto postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, że badanie, uzasadnione choćby zwięźle, nie wykazało istnienia żadnego nieuczciwego warunku oraz że w przypadku niewniesienia w terminie przewidzianym w prawie krajowym powództwa przeciwegzekucyjnego konsument utraci uprawnienie do podniesienia potencjalnie nieuczciwego charakteru tych warunków.

³⁰ Zobacz podobnie wyrok SPV Project 1503 (pkt 65, 66); a także wyrok z dnia 18 stycznia 2024 r., Getin Noble Bank i in. (Kontrola z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych) (C-531/22, EU:C:2024:58, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).

³¹ Zobacz między innymi wyroki: z dnia 17 maja 2022 r., Unicaja Banco (C-869/19, EU:C:2022:397, pkt 28); z dnia 22 września 2022 r., Vicente (Postępowanie o zapłatę wynagrodzenia adwokata) (C-335/21, zwany dalej „wyrokiem Vicente”, EU:C:2022:720, pkt 56); z dnia 13 lipca 2023 r., CAJASUR Banco (C-35/22, EU:C:2023:569, pkt 28); a także z dnia 18 stycznia 2024 r., Getin Noble Bank i in. (Kontrola z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych) (C-531/22, EU:C:2024:58, pkt 45).

³² Wyrok Asturcom (pkt 47, 48).

bezpośrednio wyciągnął wnioski z tego stwierdzenia³³. W sprawie tej zagadnienie nieuczciwego charakteru zapisu na sąd polubowny zostało podniesione przed sądem w sprawie dotyczącej egzekucji prawomocnego wyroku sądu polubownego. Trybunał orzekł, że przestrzeganie zasady skuteczności nie może sięgać w okolicznościach takich jak okoliczności owej sprawy tak daleko, by wymagać od sądu krajowego nie tylko naprawienia skutków zaniechania o charakterze proceduralnym ze strony konsumentów nieznających swoich praw, lecz również skompensowania w całości absolutnej bierności zainteresowanego konsumenta, który nie uczestniczył w postępowaniu arbitrażowym, nie stawiał się przed sądem polubownym ani nie wniósł w dwumiesięcznym terminie przewidzianym w prawie krajowym skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, który przez to się uprawomocnił.

76. Uważam jednakże, iż okoliczności niniejszej sprawy różnią się od tych, na podstawie których Trybunał sformułował ten wniosek w wyroku *Asturcom*. W niniejszym przypadku upadły uczestniczył w postępowaniu upadłościowym, a jego pełnomocnik stawiał się przed sądem upadłościowym. Ponadto pełnomocnik ten po zamknięciu rozprawy przed sądem upadłościowym złożył pismo, w którym wskazał na nieuczciwy charakter niektórych postanowień rozpatrywanej umowy kredytu, co sprawiło, że sąd upadłościowy powziął w tym względzie wątpliwości.

77. Prawdą jest, że upadły nie wniósł sprzeciwu od listy wierzytelności ani nie żądał ustalenia, że sporna wierzytelność nie istnieje.

78. Nie można mu jednakże zarzucać całkowitej bierności.

79. Trybunał wielokrotnie bowiem niuansował swoje stanowisko przyjęte w wyroku *Asturcom*. Odnosząc się do tego orzeczenia dotyczącego zupełnej bierności konsumenta, Trybunał wielokrotnie dodawał, że należy badać, czy w świetle szczególnych cech danego postępowania krajowego istnieje znaczne ryzyko, iż w postępowaniach wytaczanych przez przedsiębiorców, gdy konsumenci są stroną pozwaną, ci ostatni zostaną zniechęceni do dochodzenia praw przysługujących im na podstawie dyrektywy 93/13, w szczególności z powodu bardzo krótkich terminów na wniesienie środka odwoławczego, lub zostaną zniechęceni do podjęcia obrony z uwagi na koszty postępowania przed sądem w stosunku do kwoty kwestionowanego długu czy też dlatego, że nie znają lub nie rozumieją zakresu swoich praw³⁴.

80. W niniejszym przypadku z akt sprawy wynika, że w polskim postępowaniu upadłościowym upadły co do zasady może wnieść sprzeciw od listy wierzytelności lub żądać ustalenia, że wierzytelność objęta listą wierzytelności nie istnieje, jedynie w przypadku, gdy wcześniej złożył syndykowi oświadczenie, że nie uznaje danej wierzytelności. Sąd odsyłający wskazał jednakże, iż gdyby upadły zwrócił się do syndyka z wątpliwościami dotyczącymi nieuczciwego charakteru postanowień umownych, wiązałoby się to z koniecznością przeprowadzenia procesu przed sądem

³³ Trybunał czasami przywoływał również pojęcie „bierności” w związku z okolicznością, że wymóg wytoczenia postępowania sądowego przez konsumenta nie może być jako taki uznany za sprzeczny z zasadą skuteczności [zob. wyroki: z dnia 10 września 2014 r., *Kušionová* (C-34/13, EU:C:2014:2189, pkt 55–57); z dnia 1 października 2015 r., *ERSTE Bank Hungary* (C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 62, 63); a także *Profi Credit Bulgaria* (pkt 48)].

³⁴ Zobacz podobnie w szczególności wyrok z dnia 13 lipca 2023 r., *CAJASUR Banco* (C-35/22, EU:C:2023:569, pkt 28), który zawiera odesłanie do wyroku *Vicente* (pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo), który z kolei odsyła do pkt 54 i 56 wyroku z dnia 14 czerwca 2012 r., *Banco Español de Crédito* (C-618/10, EU:C:2012:349). Zobacz również wyrok z dnia 18 stycznia 2024 r., *Getin Noble Bank i in.* (Kontrola z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych) (C-531/22, EU:C:2024:58, pkt 53, 60). Także w innych okolicznościach Trybunał oddalał zarzut bierności konsumenta w rozumieniu wyroku *Asturcom*: zob. wyrok z dnia 17 maja 2022 r., *Unicaja Banco* (C-869/19, EU:C:2022:397, pkt 38); a także opinia rzecznik generalnej L. Mediny w sprawie *GR REAL* (C-351/23, EU:C:2024:950, pkt 105).

powszechnym³⁵, co w sposób znaczący wydłużyłoby postępowanie upadłościowe, w którym nadal byłyby dokonywane automatyczne potrącenia z wynagrodzenia upadłego, oraz wiązałoby się z dodatkowymi kosztami sądowymi.

81. Ponadto składając oświadczenie o uznaniu wierzytelności, upadły traci prawo do późniejszego powoływania się na nieważność umowy, z której ta wierzytelność wynika. Podczas rozprawy potwierdzono, że takie uznanie oznacza, iż upadły uznaje zarówno kwotę wierzytelności, jak i jej podstawę prawną. Co się tyczy terminu, w którym upadły ma złożyć oświadczenie o uznaniu bądź odmowie uznania wierzytelności, na podstawie akt sprawy nie da się go ustalić, zaś prawo upadłościowe stanowi jedynie, że chodzi o „termin określony” przez syndyka³⁶.

82. Poza tym sąd odsyłający wskazał, że sprzeciw od listy wierzytelności należy wnieść w terminie dwóch tygodni od dnia obwieszczenia o złożeniu tej listy oraz że podlega on opłacie sądowej stosunkowej, która wynosi 5 % wartości przedmiotu sporu, przy czym nie może być niższa niż 30 PLN (około 6 EUR) ani wyższa niż 100 000 PLN (około 22 000 EUR)³⁷. Ponadto upadły musiałby ponieść te koszty z własnych środków pochodzących z części jego wynagrodzenia pozostałej po potrąceniach.

83. Tymczasem Trybunał orzekł już, że termin dwutygodniowy jest bardzo krótki i pociąga za sobą znaczne ryzyko, iż konsument nie wniesie wymaganego sprzeciwu³⁸, oraz że dłużnik obowiązany do ustanowienia zabezpieczenia, które oblicza się na podstawie wartości przedmiotu roszczenia, może zostać zniechęcony do wniesienia sprzeciwu³⁹.

84. Nie zapominajmy wreszcie, że istotą systemu ochrony przyznanej przez dyrektywę 93/13 jest założenie, iż konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, zarówno pod względem siły negocjacyjnej, jak i ze względu na stopień poinformowania. W orzecznictwie wielokrotnie wskazywano, że konsumenci mogą nie wiedzieć o nieuczciwym charakterze warunku zawartego w umowie kredytu hipotecznego lub nie rozumieć zakresu swoich praw wynikających z dyrektywy 93/13⁴⁰ nawet w chwili lub w następstwie pełnego wykonania umowy⁴¹.

85. Zatem sama okoliczność, że w niniejszym przypadku zarzut nieuczciwego charakteru niektórych warunków rozpatrywanej umowy kredytu pojawił się na zaawansowanym etapie postępowania upadłościowego, według mnie nie uzasadnia przypisywania upadłemu całkowicie biernej postawy.

³⁵ Chociaż syndyk masy upadłości banku podczas rozprawy zakwestionował to stwierdzenie, pragnę przypomnieć, że w ramach postępowania, o którym mowa w art. 267 TFUE, opartego na wyraźnym rozdziale zadań sądów krajowych i Trybunału, ocena stanu faktycznego sprawy oraz wykładnia i zastosowanie prawa krajowego należą wyłącznie do sądu krajowego (zob. wyrok Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale, pkt 46).

³⁶ Artykuł 243 prawa upadłościowego.

³⁷ Według kursu wymiany z dnia 20 września 2023 r.

³⁸ Zobacz wyroki: z dnia 13 września 2018 r., Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, pkt 65, 66); a także z dnia 18 stycznia 2024 r., Getin Noble Bank i in. (Kontrola z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych) (C-531/22, EU:C:2024:58, pkt 53–55 i przytoczone tam orzecznictwo).

³⁹ Zobacz opinia rzecznika generalnego E. Tancheva w sprawie Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2021:616, pkt 58); wyrok Impuls Leasing România (pkt 60).

⁴⁰ Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, pkt 88); z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance (od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 45); a także z dnia 25 kwietnia 2024 r., Banco Santander (Rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia) (C-561/21, EU:C:2024:362, pkt 33).

⁴¹ Zobacz wyrok Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale (pkt 65 i przytoczone tam orzecznictwo).

86. Z powyższego wynika, że w opisanych przez sąd odsyłający zasadach korzystania z prawa do ochrony przyznanej przez dyrektywę 93/13 w ramach polskiego postępowania upadłościowego uwidaczniają się elementy, które budzą poważne wątpliwości co do skuteczności dostępnych środków kontroli sądowej. Moim zdaniem istnieje zatem znaczne ryzyko, że konsument zrezygnuje z żądania od syndyka ochrony przysługującej mu na mocy dyrektywy 93/13, ponieważ nie zna on swoich praw lub nie rozumie ich zakresu, oraz że nie wniesie on sprzeciwu od listy wierzytelności, ponieważ może być zniechęcony do obrony kosztami związanymi ze sprzeciwem w stosunku do kwoty kwestionowanego długu, biorąc ponadto pod uwagę, że termin na wniesienie sprzeciwu jest bardzo krótki. W tych okolicznościach nie można zatem uznać, że upadły wykazał całkowitą bierność w rozumieniu orzecznictwa, które przypominałem w pkt 75 niniejszej opinii.

W przedmiocie rezygnacji z powołania się na prawa przyznane na mocy dyrektywy 93/13

87. Trybunał wyjaśnił, że korzystanie z systemu ochrony ustanowionego w dyrektywie 93/13 nie jest obligatoryjne. Prawo konsumenta do skutecznej ochrony zawiera w sobie także uprawnienie do niedochodzenia swoich praw, tak że sąd krajowy musi uwzględnić, w odpowiednim przypadku, wolę wyrażoną przez konsumenta, jeżeli mając świadomość niewiążącego charakteru danego nieuczciwego warunku, wskaże on jednak, iż sprzeciwia się temu, aby warunek ten został wyłączony, udzielając w ten sposób wyraźnej i wolnej zgody na dany warunek⁴².

88. W niniejszym przypadku nie ma podstaw, by twierdzić, że upadły, w chwili gdy syndyk sporządzał listę wierzytelności, miał świadomość niewiążącego charakteru niektórych postanowień rozpatrywanej umowy kredytu i wynikających z tego konsekwencji oraz że w związku z tym w pełni świadomie zrezygnował z powoływania się na ich nieuczciwy charakter i na ochronę przyznaną na mocy dyrektywy 93/13. Jego upadłość została ogłoszona w dniu 15 października 2019 r., a sędzia-komisarz zatwierdził listę wierzytelności postanowieniem z dnia 26 kwietnia 2021 r. Tymczasem upadły jest reprezentowany przez pełnomocnika dopiero od dnia 3 listopada 2022 r. Poza tym pełnomocnik ten dopiero po zamknięciu rozprawy przed sądem upadłościowym złożył pismo, w którym podniósł nieuczciwy charakter warunków rozpatrywanej umowy kredytu.

89. Jestem zatem zdania, że nie ma podstaw, aby przyjąć, że upadły, który nie będąc reprezentowanym przez pełnomocnika, złożył syndykowi oświadczenia o uznaniu zgłoszonych wierzytelności i nie wniósł sprzeciwu do sędziego-komisarza, w sposób ostateczny oraz swobodnie i świadomie zrezygnował z powoływania się na system ochrony przed stosowaniem przez przedsiębiorców nieuczciwych warunków umownych ustanowiony na rzecz konsumentów w dyrektywie 93/13.

Wniosek w przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

90. Mając na względzie powyższe rozważania, uważam, że polskie przepisy regulujące postępowanie upadłościowe, a przynajmniej sposób ich stosowania w polskiej praktyce sądowej, mogą nadmiernie utrudnić upadłym korzystanie z ochrony przyznanej im na mocy dyrektywy 93/13, a zatem nie spełniają standardów skutecznej ochrony sądowej konsumentów.

⁴² Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 14 kwietnia 2016 r., Sales Sinués i Drame Ba (C-381/14 i C-385/14, EU:C:2016:252, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo); a także z dnia 9 lipca 2020 r., Ibercaja Banco (C-452/18, EU:C:2020:536, pkt 25–28 i przytoczone tam orzecznictwo).

91. Wobec tego proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pierwsze pytanie prejudycjalne, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w postępowaniu upadłościowym stanowią, że po zatwierdzeniu listy wierzytelności postanowieniem organu sądowego – z którego to postanowienia nie wynika wyraźnie, że przeprowadzono badanie nieuczciwego charakteru warunków umownych – w dalszym postępowaniu przed sądem upadłościowym owa lista jest dla tego sądu wiążąca, w związku z czym nie może on oceniać z urzędu lub na wniosek konsumenta nieuczciwego charakteru warunków umownych ani odpowiednio zmieniać tej listy, lecz musi w danym przypadku odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić kwestię potencjalnie nieuczciwego charakteru tych warunków temu organowi sądowemu.

W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego, dotyczącego zastosowania środków tymczasowych

92. Poprzez swoje drugie pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które nie zezwalają na zarządzenie środków tymczasowych w postępowaniu upadłościowym takim jak postępowanie w niniejszej sprawie.

93. W odniesieniu do kwestii zarządzania środkami tymczasowymi⁴³ przypomnę, że prawo Unii nie harmonizuje procedur stosowanych do badania potencjalnie nieuczciwego charakteru postanowienia umowy. Procedury te należą zatem do zakresu krajowego porządku prawnego państw członkowskich, zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej państw członkowskich, o ile jednak są one zgodne z zasadami równoważności i skuteczności⁴⁴. Jak wcześniej wskazałem, w poniższej analizie skupię się na zasadzie skuteczności, gdyż tylko ona jest przedmiotem pytań sądu odsyłającego.

94. Jeśli chodzi w szczególności o środki tymczasowe żądane w związku z dochodzeniem praw wynikających z dyrektywy 93/13, Trybunał orzekł, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie przepisom krajowym, które nie pozwalają sądowi rozpatrującemu sprawę co do istoty właściwemu do dokonania oceny nieuczciwego charakteru warunku umowy na przyjęcie środków tymczasowych takich jak zawieszenie postępowania egzekucyjnego dotyczącego wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, w sytuacji gdy zarządzenie takich środków jest konieczne dla zapewnienia pełnej skuteczności przyszłego orzeczenia w odniesieniu do nieuczciwego charakteru warunków umownych, ponieważ przepisy te mogą naruszać skuteczność ochrony zamierzonej przez wspomnianą dyrektywę⁴⁵.

95. Orzecznictwo to wpisuje się jednakże w szczególny kontekst. Bez owej możliwości zarządzenia środków tymczasowych kończące postępowanie orzeczenie sądu rozpoznającego sprawę co do istoty, w którym sąd ten orzekłby o nieuczciwym charakterze danego warunku umowy, pozwala bowiem na zapewnienie temu konsumentowi jedynie następczej ochrony

⁴³ Poglądowo zaznaczę, że sąd odsyłający wskazał, iż środki tymczasowe, które brałby pod uwagę, polegałyby na zmniejszeniu kwoty miesięcznego potrącenia z wynagrodzenia upadłego.

⁴⁴ Zobacz opinia rzecznik generalnej L. Mediny w sprawie M.K. (C-324/23, EU:C:2024:1031, pkt 40); a także między innymi wyroki: z dnia 13 września 2018 r., Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo); Vicente (pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 15 czerwca 2023 r., Getin Noble Bank (Zawieszenie wykonania umowy kredytu) (C-287/22, EU:C:2023:491, pkt 40).

⁴⁵ Zobacz podobnie wyroki: z dnia 14 marca 2013 r., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 59, 60, 64); a także z dnia 17 lipca 2014 r., Sánchez Morcillo i Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, pkt 28); zob. również postanowienie z dnia 14 listopada 2013 r., Banco Popular Español i Banco de Valencia (C-537/12 i C-116/13, EU:C:2013:759, pkt 60).

prawnej w formie odszkodowania, co jest rozwiązaniem tylko częściowym i niedostatecznym, które nie jest ani stosownym, ani skutecznym środkiem, aby zapobiec dalszemu stosowaniu tego warunku umownego – wbrew temu, co stanowi art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13⁴⁶.

96. Podobnie w sytuacji, gdy Trybunał uznał, że niezbędna jest możliwość zawieszenia postępowania wszczętego wniesionym przez konsumenta pozwem indywidualnym mającym na celu stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umowy, w oczekiwaniu na wydanie prawomocnego orzeczenia w toczącym się równolegle postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym, którego rozstrzygnięcie może zostać przyjęte w odniesieniu do powództwa indywidualnego, ponieważ istnieje ryzyko, że konsument w trakcie postępowania sądowego mającego na celu stwierdzenie nieważności umowy kredytu hipotecznego, które może być długotrwałe, będzie płacić raty w kwocie wyższej niż ta, która byłaby faktycznie należna, gdyby zakwestionowany warunek został uznany za nieważny⁴⁷.

97. Poza tym w odniesieniu do sytuacji, gdy rozpatrywane przepisy krajowe pozwalały na stosowanie środków tymczasowych, Trybunał wyjaśnił, że pełna skuteczność ochrony konsumentów zamierzona przez dyrektywę 93/13 wymaga, aby środki te stosowane były zgodnie z zasadami, które nie zniechęcałyby konsumenta do wniesienia i utrzymania powództwa⁴⁸.

98. W innej sprawie, w której przepisy krajowe również umożliwiały zarządzenie środków tymczasowych, chociaż zazwyczaj odmawiano ich zarządzenia, Trybunał wskazał, że jeżeli sąd krajowy uzna z jednej strony, że istnieją wystarczające przesłanki wskazujące na to, iż rozpatrywane warunki umowne są nieuczciwe, i że zwrot kwot zapłaconych przez danego konsumenta na podstawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym umowy kredytu jest prawdopodobny, a z drugiej strony, że w braku zarządzenia środków tymczasowych zmierzających do zawieszenia spłaty rat miesięcznych należnych na podstawie tej umowy nie można zagwarantować pełnej skuteczności ostatecznego orzeczenia, które ma zapaść co do istoty, to do sądu krajowego należała będzie ocena, z uwzględnieniem wszystkich okoliczności sprawy, czy powinien on zarządzić środki tymczasowe polegające na zawieszeniu ciężącego na danym konsumencie obowiązku dokonania płatności na podstawie wspomnianej umowy⁴⁹.

⁴⁶ Ma to miejsce w sytuacji, gdy egzekucja z nieruchomości obciążonej hipoteką została przeprowadzona jeszcze przed wydaniem przez sąd rozpatrujący sprawę co do istoty rozstrzygnięcia uznającego stanowiący podstawę ustanowienia hipoteki warunek umowny za nieuczciwy i, co za tym idzie, uznającego przeprowadzone postępowanie egzekucyjne za nieważne, co skutkuje ostateczną i nieodwracalną utratą mieszkania, tym bardziej gdy chodzi o dom rodzinny konsumenta tak jak w sprawach *Aziz*, *Banco Popular Español* i *Banco de Valencia*, a także *Sánchez Morcillo i Abril García* (zob. pkt 94 niniejszej opinii). Trybunał rozumował tak samo w sprawie, w której wydał postanowienie z dnia 6 listopada 2019 r., *BNP Paribas Personal Finance SA* *Paris Sucursala București* i *Secapital* (C-75/19, EU:C:2019:950), w którym orzekł, że postępowanie, odrębne od postępowania w sprawie sprzeciwu, umożliwiające podnoszenie kwestii nieuczciwego charakteru warunku umowy, nie wywiera wpływu na postępowanie egzekucyjne, ponieważ to ostatnie postępowanie może zostać przeprowadzone przeciwko konsumentowi zanim zapadnie rozstrzygnięcie powództwa o ustalenie istnienia takich nieuczciwych warunków.

⁴⁷ Zobacz postanowienie z dnia 26 października 2016 r., *Fernández Oliva i in.* (od C-568/14 do C-570/14, EU:C:2016:828, pkt 34–36), przytoczone w pkt 42 wyroku z dnia 15 czerwca 2023 r., *Getin Noble Bank* (Zawieszenie wykonania umowy kredytu) (C-287/22, EU:C:2023:491).

⁴⁸ Zobacz podobnie wyroki: *Impuls Leasing România* (pkt 60), dotyczący zawieszenia postępowania egzekucyjnego; z dnia 9 kwietnia 2024 r., *Profi Credit Polska* (Wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym orzeczeniem) (C-582/21, EU:C:2024:282, pkt 82).

⁴⁹ Zobacz podobnie wyrok z dnia 15 czerwca 2023 r., *Getin Noble Bank* (Zawieszenie wykonania umowy kredytu) (C-287/22, EU:C:2023:491, pkt 59), przytaczany w pkt 85 opinii rzecznik generalnej L. Mediny w sprawie *M.K.* (C-324/23, EU:C:2024:1031), która wskazała w tym względzie, że z wyroku tego wynika, iż ocenę konieczności zarządzenia środka tymczasowego należy przeprowadzić in concreto w świetle celu polegającego na zapewnieniu pełnej skuteczności wydanego rozstrzygnięcia.

99. W niniejszym przypadku z jednej strony rozpatrywane polskie przepisy nie zezwalają na zarządzenie środków tymczasowych mających na celu uregulowanie sytuacji upadłego konsumenta w toku postępowania upadłościowego⁵⁰.

100. Z drugiej strony nie istnieje ryzyko nienależnej płatności na rzecz wierzyciela będącego stroną umowy zawierającej nieuczciwy warunek. W trakcie postępowania upadły nie spłaca jeszcze wierzycieli. Dokonuje tego od chwili wejścia w życie planu spłaty wierzycieli ustalonego przez sąd upadłościowy. Ponadto upadły odzyskuje ewentualną nadwyżkę wpłaconą do masy upadłości po zakończeniu postępowania upadłościowego.

101. Jednakże sąd odsyłający wskazał, że z uwagi na wysokość dotychczasowych wpływów do masy upadłości oraz wysokość innych zobowiązań upadłego może się okazać, iż środki zgromadzone w masie wystarczą na zaspokojenie wierzytelności, poza sporną wierzytelnością. Otóż należy pamiętać, że w postępowaniu upadłościowym upadły będący konsumentem znajduje się już w niepewnej sytuacji. Może on wprawdzie odzyskać nadwyżkę wpłaconą do masy upadłości, niemniej przez cały czas trwania postępowania upadłościowego pozbawiony jest części swojego wynagrodzenia, która jest przedmiotem automatycznych potrąceń, nawet jeżeli fundusze masy upadłości byłyby wystarczające do zaspokojenia wierzycieli, z wyjątkiem wierzyciela powołującego się na umowę, której pewne warunki są potencjalnie nieuczciwe. Nie można wykluczyć, że w takiej sytuacji trudności finansowe upadłego pogłębią się, co może również oddziaływać na jego najbliższą rodzinę.

102. Zresztą sąd odsyłający nie wyklucza, że w związku z brakiem środków tymczasowych mających na celu ograniczenie potrąceń z wynagrodzenia upadłego, wobec przedłużania się danego postępowania w przypadku badania nieuczciwego charakteru warunków umownych oraz zagrożenia pogorszeniem jego sytuacji finansowej, istnieje znaczne ryzyko, że upadły zrezygnuje z podjęcia czynności niezbędnych do skorzystania z ochrony przyznanej dyrektywą 93/13 i poprzestanie na tym, że kwoty ustalone w planie spłaty wierzycieli będą niższe niż te potrącane z jego wynagrodzenia, jak wskazano w pkt 60 niniejszej opinii.

103. Uważam zatem, że ochrona, jaką zapewnia konsumentom dyrektywa 93/13, oraz wynikający z niej wymóg skutecznej ochrony sądowej, są ewidentnie niepełne w sytuacji, gdy – mimo że sąd krajowy bada z urzędu lub na wniosek upadłego warunki umowy pod kątem ich nieuczciwego charakteru – nie ma możliwości ingerencji w kwoty potrąceń z wynagrodzenia upadłego, nawet gdy fundusze masy upadłości są równe, a nawet przewyższają kwotę należnych wierzytelności (poza wierzytelnością sporną).

104. Jednakże do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy zarządzenie środków tymczasowych polegających na obniżeniu kwoty potrąceń z wynagrodzenia upadłego jest niezbędne dla zapewnienia upadłemu ochrony, jaką przyznaje mu dyrektywa 93/13, oraz pełnej skuteczności mającego zapaść orzeczenia dotyczącego nieuczciwego charakteru rozpatrywanych warunków umownych, a także do przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej upadłego, stosownie do okoliczności danego przypadku. W tym celu sąd odsyłający będzie mógł uwzględnić w szczególności istnienie wystarczających przesłanek wskazujących na to, iż rozpatrywane warunki umowne są nieuczciwe, konkretną możliwość, że środki zgromadzone w masie upadłości wystarczają już na zaspokojenie wierzycieli, z wyłączeniem w danym przypadku spornej

⁵⁰ Jest bezsporne, że krajowe przepisy mające zastosowanie w postępowaniu upadłościowym nie przewidują zarządzania środków tymczasowych. Jak wskazuje sąd odsyłający, art. 229 prawa upadłościowego stanowi, że do postępowania upadłościowego stosuje się odpowiednio przepisy księgi pierwszej części pierwszej ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.), chyba że ustawa stanowi inaczej. Tymczasem postępowanie zabezpieczające znajduje się w części drugiej tego kodeksu, co potwierdzono podczas rozprawy.

wierzytelności, a także sytuację finansową upadłego oraz wynikające z niej dla niego ryzyko związane z przedłużaniem się postępowania, mogącym skutkować nieuzasadnionym pogorszeniem jego sytuacji finansowej w czasie oczekiwania na zakończenie postępowania upadłościowego.

105. Z tego względu proponuję, aby Trybunał odpowiedział na drugie pytanie prejudycjalne, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które w postępowaniu upadłościowym nie zezwalają na zarządzenie odpowiednich środków tymczasowych, jeżeli zarządzenie takich środków jest niezbędne dla zapewnienia pełnej skuteczności mającego zapaść orzeczenia w przedmiocie nieuczciwego charakteru warunków umownych, przy czym ocena tych okoliczności należy do sądu odsyłającego.

Wnioski

106. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby na pytania prejudycjalne przedstawione przez Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Polska) Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

- 1) Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich

należy interpretować w ten sposób, że:

stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w postępowaniu upadłościowym stanowią, że po zatwierdzeniu listy wierzytelności postanowieniem organu sądowego – z którego to postanowienia nie wynika wyrażnie, że przeprowadzono badanie nieuczciwego charakteru warunków umownych – w dalszym postępowaniu przed sądem upadłościowym owa lista jest dla tego sądu wiążąca, w związku z czym nie może on oceniać z urzędu lub na wniosek konsumenta nieuczciwego charakteru warunków umownych ani odpowiednio zmieniać tej listy, lecz musi w danym przypadku odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić kwestię potencjalnie nieuczciwego charakteru tych warunków temu organowi sądowemu.

- 2) Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13

należy interpretować w ten sposób, że:

stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które w postępowaniu upadłościowym nie zezwalają na zarządzenie odpowiednich środków tymczasowych, jeżeli zarządzenie takich środków jest niezbędne dla zapewnienia pełnej skuteczności mającego zapaść orzeczenia w przedmiocie nieuczciwego charakteru warunków umownych, przy czym ocena tych okoliczności należy do sądu odsyłającego.